

УДК 341.231.14:172.4

DOI https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2025-11-5

Подковенко Тетяна Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії права та конституціоналізму
Західноукраїнського національного університету
ORCID ID: 0000-0003-0344-3010

БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ В АКсіОЛОГіЧНІЙ СИСТЕМІ ПОСТМОДЕРНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті досліджується місце та роль права людини на безпеку в системі цінностей сучасного постмодерного суспільства. Актуальність теми полягає у тому, що право на безпеку є одним із фундаментальних прав людини, змістовне наповнення якого є доволі широким та багатоаспектним. Право на безпеку виступає не лише конкретною юридичною категорією, а й важливою соціальною цінністю, що відображає певний рівень розвитку суспільства та його здатність забезпечити гідне існування людині.

Методологія дослідження ґрунтується на використанні широкого спектру загальнонаукових методів (аналіз, синтез, узагальнення), а також спеціальних методів юридичної науки: формально-юридичного, історико-правового та порівняльно-правового. В цілому, якщо говорити про безпеку з методологічних позицій, то слід мати на увазі, що йдеться про комплексний та міждисциплінарний об'єкт дослідження, що і зумовлює широкий спектр методологічного інструментарію. Такий підхід дає можливість не просто описувати окремі аспекти безпеки, а зрозуміти її як глибинний культурний феномен, що знаходиться в стані фундаментальної трансформації разом із ціннісними підвалинами постмодерного суспільства.

З'ясовано, що право на безпеку є комплексним, багатовимірним правом-гарантією, що створює необхідні умови для реалізації інших прав і свобод людини. Проаналізовано еволюцію концепції безпеки від традиційного державно-центричного підходу до концепції «безпеки людини» (human security), яка ставить в центр уваги індивіда, людину як особистість. Обґрунтовано, що в сучасних умовах право на безпеку інтегрує в себе як «негативний» аспект (заборона шкоди з боку держави), так і «позитивний» обов'язок держави створювати умови для безпечного існування. Встановлено, що аксіологічне підґрунтя права на безпеку становлять такі цінності, як гідність, свобода, справедливість та солідарність. Зроблено висновок, що право на безпеку виконує функцію системоутворюючої цінності, будучи фундаментом для функціонування соціальної держави та правової організації суспільства в цілому.

Ключові слова: безпека людини, право на безпеку, система цінностей, гідність, права людини, постмодерне суспільство.

Podkovenko T. O. Human security in the axiological system of postmodern society

The article examines the place and role of the human right to security in the system of values of modern postmodern society. The relevance of the topic lies in the fact that the right to security is one of the fundamental human rights, the content of which is quite broad and multifaceted. The right to security is not only a specific legal category, but also an important social value that reflects a certain level of development of society and its ability to ensure a decent existence for a person.

The research methodology is based on the use of a wide range of general scientific methods (analysis, synthesis, generalization), as well as special methods of legal science: formal-legal, historical-legal and comparative-legal. In general, if we talk about security from a methodological perspective, we should bear in mind that it is a complex and interdisciplinary object of research, which determines a wide range of methodological tools. Such an approach makes it possible not only to describe individual aspects of security, but to understand it as a deep cultural phenomenon that is in a state of fundamental transformation together with the value foundations of postmodern society. It is found that the right to security is a complex, multidimensional right-guarantee that creates the necessary conditions for the implementation of other human rights and freedoms. The evolution of the concept of security from the traditional state-centric approach to the concept of "human security" is analyzed, which puts the individual, the person as a person, at the center of attention.

It is substantiated that in modern conditions the right to security integrates both the "negative" aspect (prohibition of harm by the state) and the "positive" duty of the state to create conditions for a safe existence. It is established that the axiological basis of the right to security is such values as dignity, freedom, justice and solidarity. It is concluded that the

right to security performs the function of a system-forming value, being the foundation for the functioning of the social state and the legal organization of society as a whole.

Key words: *human security, right to security, system of values, dignity, human rights, postmodern society.*

Актуальність проблеми. Суперечливість та релятивізація цінностей у постмодерному суспільстві створює нові загрози безпеці людини, одночасно підриваючи традиційні інститути та механізми її забезпечення. Право на безпеку є одним із фундаментальних прав людини, змістовне наповнення якого є доволі широким та багатоаспектним. Право на безпеку виступає не лише конкретною юридичною категорією, а й важливою соціальною цінністю, що відображає певний рівень розвитку суспільства та його здатність забезпечити гідне існування людини.

Сучасне суспільство попри інтенсивний розвиток, зумовлений значними досягненнями у різних сферах життєдіяльності, переживає доволі складні часи. Глобалізаційні процеси, ускладнення міжнародних відносин, інтенсивний технологічний розвиток одночасно породжують нові виклики та суперечності для людства. Реальна загроза техногенних катастроф, різкі кліматичні зміни, що зумовлюють стихійні лиха та епідемії, збройні конфлікти та війни, терористичні загрози, доволі складні міграційні процеси актуалізують проблеми, пов'язані з безпекою людини. Складний і неоднозначний характер усіх цих криз у значній мірі підриває перспективи досягнення миру, стабільності і сталого розвитку, адже часто ці загрози і небезпеки виходять за національні межі країн [1]. Сучасна концепція безпеки людини являє собою потужну, але суперечливу спробу значної частин академічної та політичної спільноти переосмислити та розширити значення безпеки. У цих умовах право людини на безпеку характеризується переходом від абстрактної декларації, визначеної в нормах національного та міжнародного права, до конкретного виміру ефективності діяльності держави, міжнародної спільноти та реальної міри свободи індивіда, гарантій його прав та свобод. Як зазначає Б. Коломієць, «Сучасні теорії безпеки підкреслюють необхідність інтегрованого підходу, який враховує всі можливі загрози та розробляє стратегії для їх мінімізації. Це включає співпрацю між державами, міжнародними організаціями та приватним сектором для забезпечення глобальної безпеки» [2, с. 53]. Особливої актуальності набула ця тема і для України. В умовах збройної агресії росії очевидним є той факт, що сучасна війна несе загрозу не тільки національній безпеці, а й породжує проблеми щодо забезпечення права людини на безпеку в різних аспектах. Мова йде про екологічні катастрофи, зниження рівня життя населення, складні внутрішні та зовнішні міграційні процеси, кіберзлочинність та інші загрози. Саме тому питання безпеки є надзвичайно актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто відмітити зростаючий інтерес до проблеми безпеки людини. При чому це питання розглядається в багатьох аспектах, що свідчить про комплексність та багатоаспектність поняття безпеки людини. Представники наукової спільноти намагаються розкрити різні грані безпеки людини через політичні, економічні, соціальні, культурні, медичні та правові механізми його забезпечення. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про глобалізаційний характер проблеми безпеки людини. Зарубіжні та вітчизняні науковці, представники міжнародних інституцій, громадських організацій, фондів намагаються віднайти баланс безпекового середовища попри виклики ХХІ ст.

Значний науковий доробок у вивчення проблем безпеки людини зроблено вітчизняними дослідниками, зокрема С. Баглай, А. Боброва, В. Вовк, Ю. Каздобіна, Б. Коломієць, І. Корж, Б. Кормич, Н. Кузнецова, Т. Маляренко, Є. Монастирський та багато інших представників наукової спільноти розглядають проблему безпеки людини в різних аспектах. Науковим доробком Н. Кузнецової стало дослідження концептуальних основ безпекової складової людини, особливостей її становлення та розвитку у міжнародному масштабі. Авторка визначає складові «безпеки людини» та основні чинники, що стримують і гальмують заходи з посилення безпекової складової людини у різних суспільствах [1]. Н. Клименко відстежує еволюцію змісту концепту «безпека» за різних історичних епох та політичних систем [3], І. Корж аналізує методологічні підходи до поняття «безпеки» [4]. Заслуговує на увагу праця колективу авторів «Безпека людини: особливості та можливості впровадження в Україні», в якій наголошується, що «у який би спосіб ми не говорили про людську безпеку – ми говоримо про захист усієї сукупності прав і свобод людей, а також про механізми управління, що створюють всі умови для такого захисту» [5, с. 6]. Мова йде про «багатогранність поняття безпеки та взаємодію різних напрямів заради безпечнішого та справедливішого середовища для життя» [5, с. 6].

Мета дослідження полягає в аналізі права людини на безпеку як складного багатоаспектного феномену та визначенні його місця в системі цінностей через призму глобалізаційних викликів пост-модерного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Історично поняття безпеки було тісно пов'язане з безпекою держави (state security). Індивід розглядався переважно як об'єкт захисту з боку держави, а його особиста безпека часто приносилася в жертву інтересам національної безпеки. Відповідно безпека означала захист суверенітету та територіальної цілісності держав від зовнішніх військових загроз. Це суть концепції національної безпеки, яка домінувала в аналізі безпеки та розробці державної політики під час періоду холодної війни. У 1970-х та 1980-х роках академічна література з питань безпеки, реагуючи на нафтову кризу на Близькому Сході та зростаючу обізнаність про загрозливі зміни навколишнього середовища в усьому світі, почала розглядати безпеку в ширших, невійськових термінах. Проте держава і надалі залишалася об'єктом безпеки або суб'єктом, який має бути захищений.

Сучасна концепція безпеки людини ставить під сумнів державоцентричне поняття безпеки, зосереджуючись на окремій особі як головному референтному об'єкті безпеки [6, с. 449]. Безпека людини стосується безпеки людей, а не держав чи урядів. Такий підхід викликав багато дискусій. З одного боку, критики задаються питанням, чи не розширить такий підхід межі досліджень безпеки занадто сильно, і чи не є «сек'юритизація» особистості найкращим способом вирішення проблем, з якими стикається міжнародна спільнота через складні глобалізаційні процеси. З іншого боку, прихильники безпеки людини вважають цю концепцію важливим кроком уперед у висвітленні загроз для безпеки та виживання людини, що виникають через бідність, хвороби, екологічні катастрофи, порушення прав людини, а також збройні конфлікти. Незважаючи на ці розбіжності, сучасна концепція безпеки людини відображає зростаюче усвідомлення того, що в епоху швидкої глобалізації безпека повинна охоплювати ширше коло проблем і викликів, ніж просто захист держави від зовнішнього військового нападу.

Концепція «безпеки людини» увійшла до академічного обігу наприкінці 1980-х років, що було пов'язано з розширенням та поглибленням розуміння безпеки. Такі парадигмальні зміни відбулися в другій половині XX ст., з утвердженням міжнародних стандартів у галузі прав людини. Ключовою віхою стало прийняття Загальної декларації прав людини 1948 року, яка в статті 3 проголосила, що «кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність» [7]. Ця норма стала основою для формування права на безпеку як самостійного правового явища. Подальший розвиток цієї ідеї знайшов відображення в Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, де стаття 5 гарантує право на свободу та особисту недоторканність [8].

Найбільш повне концептуальне оформлення нова парадигма набула в концепції «безпеки людини» (human security), висунутій в рамках Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) у 1994 році. Ця концепція переносить акцент з безпеки території на безпеку людей, з безпеки через озброєння на безпеку через людський розвиток. Методологічно нове формулювання «безпеки людини» визначає основні складові людської безпеки: економічна, продовольча, безпека здоров'я, безпека довкілля, особиста безпека, безпека спільноти, політична безпека [9, с. 24–25]. Зокрема, економічна безпека передбачає гарантований базовий дохід для осіб, зазвичай від продуктивної та оплачуваної праці, або, в крайньому випадку, від певної державної системи соціального захисту. Продовольча безпека спрямована на забезпечення того, щоб усі люди постійно мали як фізичний, так і економічний доступ до основних продуктів харчування. Важливою складовою є безпека здоров'я щодо гарантування мінімального захисту від хвороб та нездорового способу життя. Окремим аспектом визначено значення екологічної безпеки та захисту людей від короткострокових та довгострокових руйнівних дій природи, техногенних загроз у природі та погіршення стану природного середовища. Особиста безпека визначається як захист людей від фізичного насильства, як з боку держави, так і від насильницьких дій інших осіб, а також домашнього насильства. Важливою складовою є також безпека спільноти, що передбачає захист людей від втрати традиційних стосунків і цінностей, а також від релігійного та етнічного насильства [6, с. 449]. Політична безпека зумовлює потребу належного забезпечення того, щоб люди жили в суспільстві, яке поважає їхні основні права людини, та забезпечення свободи окремих осіб та груп від спроб уряду здійснювати контроль над ідеями та інформацією. Таке розширення підходу до явища безпеки стимулює його дослідження для подальшої імплементації у рішення органів, які відповідають за формування зовнішньої та внутрішньої політики [10, с. 78]. Ми усвідомлюємо усю складність реалізації такого безпекового середовища,

однак виклики та загрози сучасній цивілізації настільки вражаючі за своїми масштабами, що міжнародна спільнота повинна акумулювати необхідні ресурси, визначати конкретні заходи для забезпечення належного безпечного середовища в усіх сферах.

У січні 2001 року було створено Комісію з безпеки людини ООН у відповідь на заклик Генерального секретаря ООН на Саміті тисячоліття 2000 року до світу, «вільного від потреб» та «вільного від страху». Як стверджує Комісія з безпеки людини (CHS), потреба в новій парадигмі безпеки пов'язана з двома основними чинниками:

По-перше, безпека людини необхідна у відповідь на складність та взаємозв'язок як старих, так і нових загроз безпеці – від хронічної та постійної бідності до етнічного насильства, торгівлі людьми, зміни клімату, пандемій, міжнародного тероризму та раптових економічних та фінансових спадів. Такі загрози, як правило, набувають транснаціональних вимірів та виходять за межі традиційних уявлень про безпеку, які зосереджені виключно на зовнішній військовій агресії.

По-друге, безпека людини необхідна як комплексний підхід, який використовує широкий спектр нових можливостей для комплексного подолання таких загроз. Сучасні загрози безпеці людини не можуть бути вирішені лише за допомогою традиційних механізмів. Натомість вони вимагають нового консенсусу, який визнає зв'язки та взаємозалежність між розвитком, правами людини та національною безпекою [11, с. 6].

Комісія з безпеки людини у своєму заключному звіті «Безпека людини зараз» визначає безпеку людини як: «...захистити життєво важливу основу всіх людських життів таким чином, щоб посилити свободи людини та можливості їх самореалізації. Безпека людини означає захист фундаментальних свобод – свобод, які є суттю життя. Це означає захист людей від критичних (серйозних) та повсюдних (поширених) загроз та ситуацій. Це означає використання процесів, що базуються на сильних сторонах та прагненнях людей. Це означає створення політичних, соціальних, екологічних, економічних, військових та культурних систем, які разом дають людям основи виживання, засобів до існування та гідності» [12, с. 4].

Загалом, визначення, запропоноване Комісією з безпеки людини, фундаментально переосмислює безпеку шляхом відходу від традиційних, державоцентричних концепцій безпеки, які зосереджувалися переважно на безпеці держав від військової агресії, до такої, що зосереджується на безпеці людей, їхньому захисті та розширенні можливостей. Таке трактування відображає прагнення привернути увагу до безлічі загроз, що охоплюють різні аспекти людського життя, і таким чином висвітлити особливості взаємодії та взаємовизначальності між безпекою, розвитком та правами людини. Переосмислення безпеки в антропологічному змісті через аксіологічні чинники цивілізованого суспільства здатне сприяти якісно новому інтегрованому, скоординованому та орієнтованому на людей підходу до просування миру, безпеки та розвитку як всередині країни, так і на міжнародній арені.

Сучасна концепція безпеки людини відображає зростаюче усвідомлення того, що в епоху швидкої глобалізації безпека повинна охоплювати ширше коло проблем та викликів, ніж просто захист держави від зовнішнього військового нападу. Такі світоглядні зміни в свідомості сучасників дали поштовх для визнання людини головним суб'єктом безпеки і зумовили формування концепції «human security». Насьогодні вказана концепція не набула закінченого оформлення, вона не має загальноприйнятого визначення і має широкий спектр інтерпретацій (безпека народів, особиста безпека, безпека індивіда тощо). Безпека людини – підхід до національної та міжнародної безпеки, який надає першочергове значення людям та їхнім складним соціальним та економічним взаємодіям [13].

Право на безпеку є комплексним правом-гарантією. Це означає, що воно: створює умови для реалізації інших прав (на життя, здоров'я, власність, приватне життя тощо). У своєму змістовному наповненні відображає дві складові щодо функціональної ролі держави. Найперше, мова йде про «негативну» складову, відповідно до якої держава та її органи зобов'язані утримуватися від втручання в сферу особистої безпеки (наприклад, заборона тортур, незаконних арештів). «Позитивна» складова зобов'язує державу вживати активних заходів для захисту людини від загроз, що походять від інших осіб, груп або явищ (наприклад, забезпечення правопорядку, безпеки на виробництві, захист від кіберзлочинності).

Цікавою є думка німецького науковця Г. Брауха, який стверджує, що «безпека людини вимагає кардинальної зміни мислення, світогляду та ментальних установок» [14, с. 966]. Вона ставить інші вимоги та потреби перед сучасною політикою і потребує горизонтально інтегрованих політичних стратегій подолання загроз, у яких роль політики розвитку та охорони навколишнього середовища є життєво важливою, а роль та завдання армії змінюються від ведення війн до захисту людей від геноциду та

стихійних лих, де суспільство та соціальні рухи мають відіграти ключову роль у розширенні можливостей людей для формування стійкості та підвищення їхньої здатності долати загрози [14, с. 966]. Таким чином, концепція безпеки людини передбачає фундаментальні зміни в пріоритетах національних держав у забезпеченні основних людських потреб її громадян.

Право на безпеку є не лише юридичним інструментом, а й комплексним відображенням фундаментальних цінностей сучасного суспільства. Право на безпеку є прямим продовженням принципу поваги до гідності людини, закріпленого в статті 1 Загальної декларації прав людини. Безпека фізичного та психічного існування є передумовою для життя, гідного людини. Як зазначав І. Кант, людина є цінністю сама по собі, а не засіб для досягнення цілей інших: «Всяка розумна істота існує як мета сама собою. Забезпечення безпеки – це практична реалізація ідеї [15, с. 36].

Варто відмітити тісний взаємозв'язок між безпекою та свободою. З одного боку, безпека є передумовою для реалізації свобод (свободи пересування, вираження поглядів, підприємницької діяльності). З іншого боку, надмірне прагнення до безпеки може призвести до обмеження свобод. Таким чином, право на безпеку виступає своєрідним балансом між свободою індивіда та інтересами суспільства.

Соціальний аспект права на безпеку безпосередньо пов'язаний з ідеєю справедливості. Сучасна держава, ґрунтуючись на принципах соціальної держави, зобов'язана забезпечувати безпеку не лише від злочинних посягань, але й від соціальних ризиків (безробіття, хвороби, старість). Це відображає принцип соціальної солідарності. Забезпечення безпеки у сучасному суспільстві – це колективне завдання. Воно реалізується через механізми перерозподілу ресурсів (податкова система, соціальне страхування) та спільні зусилля активного громадянського суспільства, що ґрунтується на цінності солідарності та взаємодопомоги.

Але також важливо зазначити, що можливості держав обмежені, і багато загроз навіть виходять за межі того, що може подолати лише суверенна держава. Деякі з фундаментальних загроз безпеці людини – кліматичні, екологічні, економічні та соціальні – не визнають державних кордонів. І тому, як зазначає, А. Танака, «враховуючи глобальний та взаємопов'язаний характер нашого світу, співпраця між різними зацікавленими сторонами – державами, міжнародними організаціями, бізнес-сектором, організаціями громадянського суспільства, академічними установами тощо – є надзвичайно важливою» [16].

У сучасному правовому дискурсі право на безпеку виконує функцію системоутворюючої цінності, оскільки визначає та конкретизує мету функціонування держави – захист життя, прав та свобод своїх громадян. Якість забезпечення цього права має бути критерієм легітимності влади. Якщо держава не здатна забезпечити базову безпеку своїх громадян, то вона втрачає легітимність у їхніх очах. Безпекове середовище повинно формувати основу для соціальної та правової політики в цілому, інтегруючи різні її напрями (охорона здоров'я, освіта, екологія, правоохоронна діяльність) навколо єдиного центру – безпеки людини.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, сучасна концепція безпеки людини являє собою потужну, але суперечливу спробу частини академічної та політичної спільноти переосмислити та розширити значення безпеки. Безпека – це перш за все про людину та її права, безпека – це людиноцентризм у всіх його проявах. Право людини на безпеку займає центральне місце в системі цінностей сучасного суспільства. Воно еволюціонувало від вузького розуміння як захист від злочинності до комплексної концепції «безпеки людини», що охоплює всі аспекти життєдіяльності індивіда. Сама корисність ідеї безпеки людини полягає в тому, що, на відміну від попередніх державоцентричних концепцій з точки зору безпеки, яка переважно асоціювалася з військовою силою, безпека людини обирає «більш інклюзивне та багатогранне поняття безпеки, засноване на окремій особі» [17].

Аксіологічним фундаментом цього права є такі ключові цінності, як гідність, свобода, справедливність та солідарність. Як право-гарантія, воно створює необхідні умови для реалізації інших прав і свобод, а як системоутворююча цінність – визначає орієнтири для розвитку сучасної соціальної та правової держави. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку ефективних механізмів захисту права на безпеку в умовах нових глобальних викликів, таких як кіберзлочинність, штучний інтелект, біотехнології, збройні конфлікти.

З одного боку, сама концепція особистої безпеки відображає багатовимірність конфігурацій безпеки, з іншого боку, вона активізує діяльність різних урядових установ, неурядових, міжурядових та національних організацій. Як би сьогодні не інтерпретували цю концепцію, очевидно, що вона тісно пов'язана з розвитком людини. Здобутки сучасного цивілізованого суспільства, засади демократії та

система загальнолюдських цінностей виступають безумовною основою безпеки людини. Це означає необхідність створення політичних, соціальних, екологічних, економічних, військових та культурних систем, які разом здатні дати людям основу для виживання, засобів до існування та гідності.

Література

1. Кузнецова Н. Безпекова складова функціонування людського капіталу. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-22>
2. Коломієць Б. С. Еволюція поняття безпеки: від класичних теорій до сучасних підходів. *Economics: time realities*. 2024. № 6 (76). С. 47–54. DOI:10.15276/ETR.06.2024.5
3. Клименко Н.Г. Еволюція змісту концепту «безпеки» за різних історичних епох та політичних систем. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. DOI: 10.32702/2307-2156-2019.8.20
4. Корж І. Безпека: методологічні підходи до поняття. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2019. Серпень. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/4/part_1/14.pdf
5. Безпека людини: особливості та можливості впровадження в Україні / [С. Баглай, А. Боброва, Г. Герасим та ін.]. Київ : Представництво Фонду ім. Гайнріха Бюлля в Україні, 2021. 108 с.
6. Acharya A. Human security. *East Versus West. International Journal*. 2001. №56 (3). Chapter 28. P. 448–461. URL: <http://www.amitavacharya.com/sites/default/files/Human%20Security.pdf>
7. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
9. UNDP (United Nations Development Programme). 1994. Human Development Report 1994: New Dimensions of Human Security. New York. <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-1994>.
10. Войтко Ю. Екологічний вимір у концепції безпеки людини. *Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції «Травневі студії 2020: історія, міжнародні відносини»*. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. Вип. 5. С. 78–81. URL: <https://jts.donnu.edu.ua/article/view/8302>
11. Human Security on Theory and Practice. Application of the Human Security Concept and the United Nations Trust Fund for Human Security. New York: Human Security Unit, UN, 2009. 79 p. URL: <https://www.unocha.org/sites/dms/HSU/Publications%20and%20Products/Human%20Security%20Tools/Human%20Security%20in%20Theory%20and%20Practice%20English.pdf>
12. Human Security Now: Final Report. Commission on Human Security. New York: CHS. 2003. 168 p.
13. Gregoratti C. «Human Security». *Encyclopedia Britannica*, December 14, 2018. URL: <https://www.britannica.com/topic/human-security>.
14. Brauch H.G. Human Security Concepts in Policy and Science. Facing Global Environmental Change. Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace. 2009. Vol 4. P. 965–989. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-540-68488-6_74
15. Kant I. Grounding for the Metaphysics of Morals. Third edition. Trans. James W. Ellington. Indianapolis : Hackett Publishing Company, 1993. 77 p.
16. Tanaka A. Human Security: A stronger framework for a more secure future. 2015. June 10. URL: <https://hdr.undp.org/en/content/human-security-stronger-framework-more-secure-future>
17. Human Security: Approaches and Challenges. UNESCO social and human sciences sector, 2008. 200 p. Retrieved from: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000159307/PDF/159307eng.pdf.multi>
18. New threats to Human security in the Anthropocene: Demanding greater solidarity. Special Report 2022. Retrieved from: <https://hs.hdr.undp.org/pdf/srhs2022.pdf>.

References

1. Kuzneczova, N. (2022). Bezpekova skladova funkcionuvannya lyuds'kogo kapitalu [The security component of the functioning of human capital]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 37. Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-22> [in Ukrainian].
2. Kolomiets, B. (2024). Evolyuciya ponyattya bezpeky: vid klasychnykh teoriy do suchasnykh pidkhodiv [The evolution of the concept of security: from classical theories to modern approaches]. *Ekonomika: realiyi chasu – Economics: time realities*, 6 (76). Retrieved from: DOI: 10.15276/ETR.06.2024.5 [in Ukrainian].
3. Klymenko, N. (2019). Evolyuciya zmistu konceptu «bezpeka» za riznykh istorychnykh epox ta politychnykh system [The evolution of the meaning of the concept of “security” in different historical epochs and political systems]. *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok – Public administration: improvement and development*. Retrieved from: DOI: 10.32702/2307-2156-2019.8.20 [in Ukrainian].
4. Korzh, I. (2019). Bezpeka: metodolohichni pidkhody do poniattia [Security: methodological approaches to the concept]. *Natsionalnyi yurydychnyi zhurnal: teoriia i praktyka – National Legal Journal: Theory and Practice*. Retrieved from: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/4/part_1/14.pdf [in Ukrainian].

5. Bahlai, S., Bobrova, A., Herasym, H. ta in (2021) Bezpeka liudyny: osoblyvosti ta mozhlyvosti vprovadzhennia v Ukraini. Kyiv: Predstavnytstvo Fondu im. Hainrikha Bolliia v Ukraini. [in Ukrainian].
6. Acharya, A. (2001). Bezpeka liudyny [Human security]. *Skhid proty Zakhodu. Mizhnarodnyi zhurnal – East Versus West. International Journal*, 56 (3), 28. Retrieved from: <http://www.amitavacharya.com/sites/default/files/Human%20Security.pdf> [in English].
7. Zahalna deklaratsiia prav liudyny (1948). Pryiniata i proholoshena rezoliutsiieiu 217 A (III) Heneralnoi Asamblei OON vid 10 hrudnia 1948 roku [Universal Declaration of Human Rights. Adopted and proclaimed by resolution 217 A (III) of the United Nations General Assembly of 10 December 1948]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text [in Ukrainian].
8. Konventsiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod vid 1950 roku. (1950) [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text [in Ukrainian].
9. UNDP (United Nations Development Programme). 1994. Human Development Report 1994: New Dimensions of Human Security. New York. Retrieved from: <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-1994> [in English].
10. Voitko, Yu. (2020). Ekolohichniy vymir u kontseptsii bezpeky liudyny [Ecological dimension in the concept of human security]. *Zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii «Travnevi studii 2020: istoriia, mizhnarodni vidnosyny»*. Vinnytsia: DonNU imeni Vasylia Stusa – Collection of materials of the International Scientific Conference “May Studies 2020: History, International Relations”. Vinnytsia: Vasyl Stus Donetsk National University. Issue 5. Pp. 78-81. [in Ukrainian].
11. Human Security on Theory and Practice. Application of the Human Security Concept and the United Nations Trust Fund for Human Security. New York: Human Security Unit, UN, 2009. 79 p. Retrieved from: <https://www.unocha.org/sites/dms/HSU/Publications%20and%20Products/Human%20Security%20Tools/Human%20Security%20in%20Theory%20and%20Practice%20English.pdf> [in English].
12. Human Security Now: Final Report. Commission on Human Security. New York: CHS. 2003. 168 p. [in English].
13. Gregoratti, C. (2018). «Human Security». *Encyclopedia Britannica*, December 14. Retrieved from: <https://www.britannica.com/topic/human-security> [in English].
14. Brauch, H. G. (2009). Human Security Concepts in Policy and Science. *Facing Global Environmental Change*. Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace, vol 4. P. 965–989. Retrieved from: https://doi.org/10.1007/978-3-540-68488-6_74 [in English].
15. Kant, I. (1993). *Grounding for the Metaphysics of Morals*. Third edition. Trans. James W. Ellington. Indianapolis: Hackett Publishing Company, 77 p. [in English].
16. Tanaka, A. (2015). Human Security: A stronger framework for a more secure future. June 10. Retrieved from: <https://hdr.undp.org/en/content/human-security-stronger-framework-more-secure-future> [in English].
17. Human Security: Approaches and Challenges. UNESCO social and human sciences sector, 2008. 200 p. Retrieved from: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000159307/PDF/159307eng.pdf.multi> [in English].
18. New threats to Human security in the Anthropocene: Demanding greater solidarity. Special Report 2022. Retrieved from: <https://hs.hdr.undp.org/pdf/srhs2022.pdf> [in English].

Дата надходження статті: 04.11.2025

Дата прийняття статті: 01.12.2025

Опубліковано: 29.12.2025